

Bijdrage Rondetafelgesprek Maatwerkafspraken Industrie

22 maart 2023

Geachte leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,

Om de afspraken uit het Klimaatakkoord van Parijs na te leven en gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan, moet Nederland in sneltreinvaart toewerken naar een economie die de grenzen van de planeet niet langer overschrijdt. Voor de industrie betekent dit dat die op korte termijn de noodzakelijke maatregelen moet nemen om klimaatneutraal en grotendeels circulair te zijn. Met een uitstoot van 41 megaton CO₂ in 2022 in Nederland ligt hier een grote opgave.¹

De 'maatwerkenpak' is een belangrijk onderdeel van de kabinetsplannen om de industrie te verduurzamen. Maatwerkafspraken moeten de 10 tot 20 grootste industriële uitstoters van Nederland stimuleren om te verduurzamen. Zij zouden met deze aanpak een extra stap zetten om sneller minder CO₂ uit te stoten.² Inmiddels zijn er met vier bedrijven 'Expressions of Principles' afgesproken³.

Milieudefensie steunt de ambitie van het kabinet om de transitie van de industriële sector te versnellen, maar maakt zich ernstige zorgen over het gekozen beleidsinstrument. We signaleren drie fundamentele risico's.

Ondoelmatige overheidsinvesteringen

Ten eerste bestaat het risico dat door de maatwerkenpak wordt geïnvesteerd in bedrijven die niet toekomstbestendig zijn, waardoor die investeringen uitmonden in "weggegooid geld". Het kabinet is namelijk bereid om miljarden in de verduurzaming van de industrie te stoppen. Hiervoor is een enorm bedrag gereserveerd vanuit het Klimaatfonds: 22 miljard euro, waarvan 19 miljard voor de opschaling van technologie en infrastructuur en 3 miljard voor de maatwerkenpak⁴. Een ongekend hoog bedrag. Voor het isoleren van 2,5 miljoen woningen – waarmee de overheid 2,5 huishoudens uit energie-armoede kan halen – is slechts 3,35 miljard euro beschikbaar in het Klimaatfonds.

Klimaatgeld kan maar één keer worden uitgegeven. Het is daarom cruciaal dat deze overheidssubsidie op de juiste plekken terecht komt. Maar vooralsnog zijn er geen randvoorwaarden geformuleerd die voorkomen dat bedrijven waarin wordt geïnvesteerd achteraf niet levensvatbaar

¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/11/uitstoot-broeikasgassen-9-procent-lager-in-2022>

² Kamerbrief 22577707, Voortgang maatwerkafspraken, 27 februari 2023

³ Tata Steel Nederland, Dow Benelux, Nobian en OCI

⁴ De maatwerkenpak benut zowel financiële als niet-financiële instrumenten. Ook aan niet-financiële instrumenten (zoals FTE's) hangt een kostenplaatje.

zijn in een duurzame economie, bijvoorbeeld doordat zij de omslag niet kunnen maken of omdat zij uit Nederland zijn vertrokken⁵.

Onwenselijke bedrijfsmodellen

Ten tweede bestaat het risico dat de maatwerkaanpak onwenselijke bedrijfsmodellen beloont. In 2021 werden door maatwerkbedrijven miljarden uitgegeven aan dividenduitkeringen: 12,6 miljard door Exxon Mobil, 3,6 miljard door BP, 1,8 miljard door Dow. Dit past in de trend dat multinationale bedrijven de beloning van aandeelhouders prioriteren boven investeringen in een transitie naar schonere en duurzame bedrijfsmodellen⁶. Het is vooralsnog niet inzichtelijk waarom bedrijven die kennelijk voldoende budget hebben om eigen aandelen in te kopen en flinke sommen geld over te maken aan aandeelhouders, aanspraak maken op publieke (financiële) middelen.

Ondermijning generiek beleid

Ten derde bestaat het risico dat de maatwerkaanpak generiek beleid frustreert. De aanpak ondermijnt het beleidsprincipe 'de vervuiler betaalt', doordat bedrijven die dankzij de maatwerkafspraken tot extra emissiereducties komen, in feite gratis CO₂-rechten (dispensatierechten) overhouden. Deze rechten kunnen zij vervolgens verkopen, waarmee die dus elders leiden tot CO₂-uitstoot.⁷ Zo krijgen de bedrijven die in aanmerking komen voor de maatwerkaanpak een oneigenlijke concurrentiepositie in de markt. Daarnaast krijgen deze bedrijven via maatwerkafspraken met de overheid ook eerder dan andere spelers toegang tot schaarse technieken en producten, zoals CCS en waterstof.

Aanbevelingen

De maatwerkafspraken zijn omgeven door grote financieel-economische risico's en onzekerheden. Toch is besloten om de maatwerkafspraken onderdeel te maken van het klimaatbeleid. Het is daarom zaak om de hiervoor genoemde risico's te minimaliseren.

De kernvragen zijn: (1) hoe selecteren we bedrijven die in aanmerking komen voor maatwerkafspraken? en (2) welke voorwaarden worden hieraan verbonden? Milieudefensie vindt dat de overheid van tevoren de voorwaarden moet stellen. Alleen bedrijven die daaraan voldoen, komen in aanmerking voor maatwerkafspraken.

⁵ Om zowel circulaire als klimaatdoelen te halen dienen sectoren als afvalverbranding, raffinage en kunstmest naast emissiereducties ook de vervuillende activiteiten af te bouwen. Een afbouwpad noodzakelijk om binnen de grenzen van het Parijs Akkoord te kunnen opereren.

⁶ <https://www.somo.nl/nl/beloning-aandeelhouders-steeg-in-20-jaar-met-500/>

⁷ Planbureau voor de Leefomgeving. Klimaat en Energieverkenning. November, 2022. P.130: Wanneer de maatwerkafspraken worden ingezet om bedrijven te helpen aan deze reductieopgave te voldoen, dan leidt de maatwerkaanpak niet tot additionele emissiereductie. Immers, wanneer bedrijven dankzij de maatwerkafspraken tot additionele emissiereductie komen, houden zij mogelijk dispensatierechten onder de heffing over. Deze dispensatierechten kunnen ze verkopen aan bedrijven die rechten tekortkomen, waardoor de prikkel voor die bedrijven om emissies te reduceren kleiner wordt

Milieudefensie doet de volgende aanbeveling tot het inbedden van twee randvoorwaarden in een *Joint Letter of Intent*:

1. **Een klimaatplan in lijn met internationale klimaatafspraken⁸ gevalideerd door de accountant.** Er is geen beter instrument beschikbaar om vast te stellen in hoeverre een bedrijf toekomstperspectief heeft in een duurzame economie, dan via een toets op de interne procedures, budgetten en mechanismen die hen hierop voorbereiden. Op die manier ontstaat een natuurlijke selectie van toekomstbestendige industrieën. Een bijkomend voordeel is dat hiermee wordt gestuurd op ketenemissies (scope 3) en het de (basis)industrie voorbereid op de investeringen die nodig zijn om circulariteit te verankeren in hun bedrijfsmodellen.
2. **Bedrijven zonder klimaatplan hebben geen recht op subsidie. Bij een goed klimaatplan, dient er een onderbouwing te zijn waarom financiële steun noodzakelijk is, inclusief voorwaarden en sancties.** Milieudefensie vindt dat grote vervuilers in eerste instantie zelf financieel verantwoordelijk zijn voor de vergroening van hun productieproces; de groenste heeft tenslotte het concurrentievoordeel.

Conclusie

Het is in het algemeen economisch belang van Nederland om alleen te investeren in bedrijven met toekomstperspectief in een klimaatneutrale en circulaire economie. Maatwerkafspraken mogen geen cadeau zijn voor grote vervuilende bedrijven. De keuze om afspraken te maken met een selecte groep van de grootste industriële uitstoters van Nederland, zonder te toetsen of zij toekomstbestendig zijn, is dan ook hoogst arbitrair en riskant. Het budget van 3 miljard euro voor de maatwerkafspraken moet echt leiden tot structurele verduurzaming van de industrie en de Nederlandse economie als geheel. Wij roepen ministers Adriaansens en Jetten op om onze aanbevelingen over te nemen in hun verdere planvorming en verzoeken u – leden van de Tweede Kamer - om hierop toe te zien in het belang van Nederland.

⁸ Uit het VN-Klimaatverdrag en het Klimaatakkoord van Parijs volgt dat de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot 1,5 °C. Plannen van grote vervuilers dienen binnen de grenzen van 1.5 graden opwarming te blijven. Dat betekent een vermindering van de CO₂-uitstoot (scope 1, 2 en 3 van het bedrijf of van de groep waarvan het bedrijf deel uitmaakt) in 2030 met minimaal 45% ten opzichte van 2019.